

**Halyan Oksana. Semantic Variation of Physics Terms in French.** The paper analyzes the relations of semantic variability in physics texts written in French. We have examined the linguistic discourse on the origin of polysemantic relations in branches of scientific terminological systems. The author establishes that the main sources generating polysemous words in physics terminology are general vocabulary and metonymy. The latter is realized when the meaning of a concept is composed of properties that belong to different logical categories: phenomenon – process, quantity – process, action – result, quantity – phenomenon, and property – quantity. Metonymical polysemy doesn't cause any semantic ambiguity in physics, because in scientific articles it is easily excluded by context. The author examines changes in the meaning of polysemous terms that can lead to polysemy across branches of the physical science. Such terms have a common general property which indicates semantic affinity between their separate meanings. Sense differentiation within individual terms leads to cross-branch homonymy in physics terminology. Semantic transformations of terms and the development of new senses are completely natural phenomena that reflect the dynamics of the entire terminological system in physics.

**Key words:** polysemy, semantics, variation, physics terms.

Стаття надійшла до редколегії  
21.02.2017 р.

УДК 81'371:343

Олена Зеленська

### **Деякі аспекти синонімії в англійській термінології кримінального права**

Термінологія кримінального права з'явилася внаслідок об'єктивної необхідності регулювання суспільних відносин. Юридичний термін – це загальноприйняте, упорядковане, належно оформлене слово чи словосполучення, яке точно позначає певне правове поняття. Юридичні терміни повинні точно відповідати певним явищам і бути зрозумілими не лише професіоналам-юристам, а й будь-якій пересічній людині. Проте і в юридичній термінології існують такі явища, як полісемія, омонімія й синонімія, які відображають пізнавальну та категоризуючу особливості розумової й мовної діяльності людини. Аналіз термінології кримінального права в англійській мові може бути корисним та актуальним для синтезуючого, комплексного вивчення синонімії, когнітивного й діяльнісно орієнтованого розуміння синонімічних процесів на лексичному та словотворчому рівнях, класифікації термінологічних синонімів, тенденцій розвитку цього мовного явища тощо. За своєю структурою англійські терміни-синоніми кримінального права поділяються на прості, складні, різнокореневі, словосполучення, синтаксичні, скорочення, акроніми. Синоніми також бувають абсолютними й відносними. На вживання термінів-синонімів впливають особливості правової системи в різних країнах.

**Ключові слова:** юридичний термін, юридична термінологія, кримінальне право, синонімія, термін-синонім, синонімічний ряд.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Розвиток національної юридичної термінології безпосередньо піддається впливу тієї чи іншої системи (сім'ї) права, прийнятої в країні [12, с. 15]. Тому, аналізуючи англійську юридичну термінологію, треба брати до уваги розвиток англосаксонської правової сім'ї, до якої належать правові системи Великобританії та США, а також їх особливості в кожній країні. Це, передусім, стосується кримінального права як давньої класичної галузі права, що є сукупністю правових норм, що визначають злочинність і покарання за протиправні діяння, підстави кримінальної відповідальності, систему й порядок призначення покарань, а також умови звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Отже, кримінальне право має каральний, а не відновний характер. Кримінально-правові норми здебільшого сформульовані у вигляді заборон, тобто в них указано те, що не можна робити. Ці норми ґрунтуються на принципах, що повинні приносити користь суспільству, людям, а не лише можуть відповідати очікуванням потерпілого. І виникло кримінальне право як реакція держави й суспільства на особливо небезпечні діяння людей, щоб захистити певними, визначеними ними засобами особистість, суспільство та державу від злочинних посягань. Тому можна дійти висновку, що термінологія кримінального права була однією з перших галузей, що з'явилася внаслідок об'єктивної необхідності регулювання суспільних відносин. Це стосується юридичної термінології в цілому, що є сукупністю сталих

юридичних термінів, котрі використовуються правотворчою практикою. Юридичний термін – це загальноприйняте, упорядковане, належно оформлене слово чи словосполучення, яке точно позначає певне правове поняття. Юридичні терміни мають певні ознаки, до яких належать системність, точність, смислова однозначність, дефінітивність, лаконічність, емоційно-експресивна нейтральність, відсутність конотативних значень, офіційність, нормативність, мовна правильність, стандартизованість, здатність до словотворення. Як бачимо, усі ці ознаки, насамперед, спрямовані на те, щоб юридичні терміни точно відповідали певним явищам і були зрозумілі не лише професіоналам-юристам, а й будь-якій людині, яка не має стосунку до юриспруденції. І це цілком зрозуміло, тому що проблеми, пов'язані з термінологією законодавства, належать до тих, актуальність яких безсумнівна. Адже від їх правильного розв'язання залежить не лише вирішення теоретичних дилем, а й питань правозастосування – долі конкретних людей. Визначальною є роль дослідження термінологічних проблем для теорії й практики кримінального права. Саме в цій галузі ціна слова, іноді навіть літери чи розділового знака, надзвичайно висока [2, с. 3]. Проте і в юридичній термінології існують такі ментально-мовні явища, як полісемія, омонімія й синонімія, що відображають пізнавальну та категоризуючу особливості розумової й мовної діяльності людини.

**Аналіз досліджень цієї проблеми.** Проблеми синонімії, визначення її місця в системі мови, розуміння синонімічних процесів на лексичному та словотворчому рівнях розглядають у своїх працях такі науковці, як Н. Абрамов, З. Александрова, Ю. Апресян, Н. Артикуца, В. Гак, В. Гречко, Ю. Князева, О. Кубрякова, О. Покровська, Ю. Чепель, В. Черняк, А. Шумилова, L. Bloomfield, T. Burge, R. Carnap, D. Mates, P. Pagin та ін. Питання термінологічної синонімії, лексико-семантичних відношень у галузевих терміносистемах досліджують Л. Алексєєва, М. Архипова, О. Ахманова, С. Гринев, В. Даниленко, В. Звєгинцев, Т. Канделакі, А. Коваль, І. Кочан, В. Куликова, В. Лейчик, Т. Лепехи, Д. Лотте, Л. Малевич, Т. Панько, О. Реформатський, Л. Симоненко, В. Татаринів, В. Чирінова, С. Шелов, В. Nałas, N. Rask, H. Matilla й ін. Проте важливо продовжити дослідження синонімії в термінології, оскільки вона розповсюджена в різних терміносистемах, ще недостатньо вивчена та може спричинити певні проблеми у сфері професійної комунікації. Питання синонімії – це одна з вічних проблем лінгвістичної семантики, що не отримують загальноприйнятого розв'язання, незважаючи на постійні зусилля як щодо теоретичного осмислення явища, так і щодо практичного укладання словників синонімів [3].

**Мета й завдання статті.** Оскільки проблема синонімії як універсального мовного явища, зокрема в термінології, незважаючи на значну кількість досліджень, продовжує викликати інтерес, то, беручи до уваги сучасні лінгвістичні парадигми, аналіз термінології кримінального права в англійській мові може бути корисним та актуальним для синтезуючого, комплексного вивчення синонімії, когнітивного й діяльнісно орієнтованого розуміння синонімічних процесів на лексичному й словотворчому рівнях, розвитку синонімічних зв'язків, ролі синонімів у різних терміносистемах, класифікації термінологічних синонімів, тенденцій розвитку цього мовного явища тощо.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Ставлення науковців до проблеми синонімії в термінології неоднозначне. Одні дослідники (О. Ахманова, А. Бушев, В. Молодец, Е. Толикіна, В. Фаворин, А. Шапіро та ін.) заперечують існування термінів-синонімів. Проте більшість учених (Д. Лотте, В. Даниленко, С. Гринев, О. Реформатський, Л. Русінова, Л. Симоненко й ін.) уважають, що в термінології існують терміни-синоніми, оскільки мові взагалі притаманна синонімія, що є загальномовним явищем, тому і в термінології, яка є своєрідною підсистемою загальнолітературної мови, що підпорядковується закономірностям загальної мови, вона вважається природним явищем.

Деякі науковці (В. Лейчик, Н. Новодранова, В. Татаринів, М. Шанський та ін.) відзначають, що синонімія в мові має позитивне значення, оскільки вона дає можливість виразити найтонші відтінки думки, можливість урізноманітнити мовлення, робить мову більш образною, дієвою та виразною [6], а синонімія в термінології свідчить про високий рівень розвитку науки, функціональну гнучкість терміносистеми, необхідну для реалізації різних комунікативних завдань. Інші розглядають синонімію як негативне явище (І. Борисюк, С. Гринев, В. Даниленко, Д. Лотте, О. Реформатський та ін.), тому що термін має такі властивості, як системність, точність, смислова однозначність.

У термінології синоніми – це терміни, що належать до одного й того самого денотата, але мають відмінності в поняттєвому плані, а також відрізняються семантикою словотворчих елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування [5, с. 177]. Термінологічні си-

ноніми відрізняються від лексичних тим, що для них властива абсолютна тотожність їхньої семантичної структури, вони мають у своїй семантичній структурі не лише близькі або навіть тотожні значення, а й різні значення, які розмежовують цей термін від інших лексем, що характеризують одне й те саме явище.

За своєю структурою англійські терміни-синоніми кримінального права поділяються на:

- прості: **theft** (*the crime of stealing* [11, p. 1717]) – **stealing** (*the act of taking something that belongs to someone else* [11, p. 1624]) – **larceny** (*the act or crime of stealing* [11, p. 904]);
- складні: **lawbreaker** (*someone who does something illegal* [11, p. 910]) – **wrong-doer** (*someone whose behaviour is illegal or immoral* [11, p. 1913]);
- різнокореневі: **prison** (*a building where people are kept as a punishment for a crime, or while they are waiting to go to court for their trial* [11, p. 1302]) – **jail** (*a place where criminals are kept as part of their punishment, or where people who have been charged with a crime are kept before they are judged in a law court* [11, p. 866]);
- словосполучення: **capital punishment** (*punishment which involves killing someone who has committed a crime* [11, p. 217]) – **death penalty** (*the legal punishment of death* [11, p. 403]); **misappropriation of property** (*dishonestly taking something (property) that someone has trusted you with* [11, p. 1050]) – **misapplication of property** (*using something (property) incorrectly or for a wrong purpose* [11, p. 1050]);
- синтаксичні: **witness for the prosecution** (*someone the prosecution chooses as a witness in order to help prove their case* [11, p. 1897]) – **prosecution witness** (*someone the prosecution chooses as a witness in order to help prove their case* [11, p. 1897]);
- скорочення: **conf.** – **confinement**; **orig.** – **original**;
- акроніми (ініціальний тип складноскорочених слів): **Electrostatic Detection Apparatus** (*forensic document examination instrument*); **APB** – **All Points Bulletin** (*оголошення про розшук злочинця, що передається всім поліцейським*).

Прості, складні терміни та термінологічні словосполучення можуть утворювати особливі лексичні об'єднання, що називаються синонімічними рядами. На думку Ш. Баллі, синоніми можуть ефективно вивчатися тільки в межах синонімічних рядів, які вони утворюють, при порівнянні кожного члена ряду з «опорним» або «стержневим» словом [1, с. 130]. Члени синонімічного ряду класифікуються відносно відповідної домінанти, тобто слова семантично найпростішого, стилістично нейтрального й синтаксично найвільнішого вживання [4, с. 224]. Синонімічні ряди можна поділити на такі типи:

- простий термін – простий термін: **murderer** – **killer** – **assassin** – **homicide** – **slayer**; **attack** – **assault**;
- простий термін – складний термін: **murder** – **manslaughter**; **investigation** – **fact-finding**;
- простий термін – термінологічне словосполучення: **evidence** – **material proof**; **innocence** – **freedom of moral wrong**;
- складний термін – складний термін: **eyewitness** – **looker-on** – **by-stander** – **passerby**;
- складний термін – термінологічне словосполучення: **manslaughter** – **accidental murder**; **to blackmail** – **to demand a payoff**;
- термінологічне словосполучення – термінологічне словосполучення: **preliminary investigation** – **pre-trial investigation**; **to commit a self-murder** – **to commit a suicide**.

Синоніми також поділяються на такі види:

- повні або абсолютні синоніми, тобто ті, що повністю збігаються за значенням і вживанням у будь-якому контексті, що стосується кримінального права: **counterfeit** (*made to look exactly like something else, in order to deceive people* (e.g. counterfeit money) [11, p. 357]) – **fake** (*made to look like a real material or object in order to deceive people* (e.g. a fake \$20 dollar bill) [11, p. 564]); **incarceration** (*putting or keeping someone in prison* [11, p. 821]) – **imprisonment** (*putting someone in prison* [11, p. 817]);
- неповні або відносні синоніми, тобто ті, що відрізняються смисловими відтінками, семантична подібність яких не розповсюджується на всі їхні значення: **theft** (*the generic term for all crimes in which a person intentionally and fraudulently takes personal property of another without permission or consent and with the intent to convert it to the taker's use (including potential sale)* [7]) – **larceny** (*the unauthorized taking and removal of the personal property of another by an individual who intends to permanently deprive the owner of it; a crime against the right of possession* [8]) – **robbery** (*the unlawful taking of personal property from a person by violence or by threat of violence that causes fear* [9]) –

**burglary** (*the act of breaking and entering an inhabited structure (as a house) especially at night with intent to commit a felony (as murder or larceny)* [9]).

Як видно з наведеного вище прикладу, найближчим за значенням синонімом до терміна **theft** є термін **larceny**, проте **theft** являє собою ширше поняття, ніж **larceny**, і включає в себе практично всі види крадіжок (stealing, robbery, burglary, thievery, larceny, filching, pilfering, purloining, shoplifting, hijacking, fraud, swindling, embezzlement, rustling, looting), тоді як **larceny** означає швидше саме крадіжку особистої власності іншої особи, а не, наприклад, власності установи, підприємства тощо. Терміни **robbery** (застосування насильства чи погрози насильством) та **burglary** (крадіжка зі зломом) відрізняються засобами й способом учинення цих видів злочинів.

Тут варто також зазначити, як особливості правової системи в різних країнах, впливає на вживання того чи іншого терміна-синоніма, хоча правова система може належати до однієї правової сім'ї, проте її розвиток відбувається по-різному, як це видно на прикладі правових систем Великобританії та США. Термін **larceny** належить до загального права й використовувався королівськими судами Англії ще з XVII ст. У США більшість юрисдикцій відмовилися від цього терміна на користь терміна **theft**, що має ширше значення й уключає в себе інші види крадіжок, зокрема **larceny** є видом **theft** у деяких штатах США. В Англії терміну **larceny** відповідають **embezzlement**, **larceny by trick** і **obtaining property by false pretenses**. Ці терміни створені, основуючись на способі, яким чином був учинений злочин. Термін **embezzlement** став використовуватись у XVIII ст. для позначення привласнення майна чи розкрадання (розтрати) чужих грошей і майна, **larceny by trick** – для позначення шахрайства, викрадення майна шляхом обману, а **obtaining property by false pretenses** – для позначення протиправної дії обертання чужого майна у своє через обман.

У США для позначення установ щодо виконання покарань використовують терміни-синоніми **prison** і **jail**. Таке вживання цих термінів склалось історично й відображає структуру системи кримінального правосуддя США, яка має чотири рівні – федеральний, рівень штату, міський та окружний. **Prison** (*correctional institutions maintained by federal and state governments for the confinement of convicted felons* [10, p. 517]) використовується для позначення в'язниці тривалого утримання на рівні штату й федеральному рівні, а **jail** (*local facilities for temporary detention* [10, p. 518]) позначає в'язницю тимчасового утримання на рівні міста та округу. У Великобританії для позначення «в'язниці» вживається термін **prison**, оскільки система кримінального правосуддя не має такого поділу, як у США.

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Проблема синонімії взагалі й синонімії термінів зокрема залишається однією з найважливіших у сучасному мовознавстві. Це стосується й вивчення юридичної термінології, синонімії в англійській термінології кримінального права, у якому правильність, чіткість та акуратність є особливо вирішальними й критичними. Цікавими та важливими можуть бути подальші ґрунтовні дослідження щодо аналізу інших важливих аспектів синонімії в англійській термінології кримінального права, зіставлення й порівняння термінології юриспруденції різних мов, зокрема і явища синонімії, перекладу термінів-синонімів кримінального права на різні мови, ураховуючи систему права, прийняту в тій чи іншій країні тощо.

#### Джерела та література

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – Москва : Изд-во иностр. лит., 1961. – 334 с.
2. Навроцький В. О. Проблема, яка завжди злободенна / В. О. Навроцький // Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. – Київ : Атіка, 2003. – С. 3–4.
3. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 819 с.
4. Новиков Л. А. Современный русский язык. Фонетика. Лексикология. Словообразование. Морфология. Синтаксис : учебник / Л. А. Новиков, Л. Г. Зубкова, В. В. Иванов [и др.] – Санкт-Петербург : Мань, 1999. – 864 с.
5. Панько Т. І. Українське термінознавство : підручник [для студентів гуманіт. спец. вищ. навч. закл.] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 217 с.
6. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка / Н. М. Шанский. – Москва : Просвещение, 1972. – 328 с.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [dictionary.law.com/Default.aspx?selected=2119](http://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=2119)
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.merriam-webster.com/dictionary>

10. Inciardi J. A. Criminal justice / J. A. Inciardi. – Fort Worth, TX : Harcourt Brace College Publishers, 1993. – 766 p.
11. Longman Dictionary of Contemporary English – [4<sup>th</sup> edition]. – Harlow, England : Pearson Education Limited, 2005. – 1950 p.
12. Matilla H. Comparative legal linguistics / H. Matilla. – Hampshire : Ashgate, 2006. – 348 p.

**Зеленская Елена. Некоторые аспекты синонимии в английской терминологии уголовного права.** Терминология уголовного права появилась вследствие объективной необходимости регулирования общественных отношений. Юридический термин является общепринятым, упорядоченным, надлежаще оформленным словом или словосочетанием, которое точно обозначает определенное правовое понятие. Юридический термин должен точно соответствовать определенным явлениям и быть понятным не только профессионалам-юристам, но и любому человеку. Однако и в юридической терминологии существуют такие явления, как полисемия, омонимия и синонимия, которые отображают познавательную и категоризационную особенности умственной и языковой деятельности человека. Анализ терминологии уголовного права в английском языке может быть полезным и актуальным для синтезирующего, комплексного изучения синонимии, когнитивного и деятельно ориентированного понимания синонимических процессов на лексическом и словообразовательном уровнях, классификации терминологических синонимов, тенденций развития этого языкового явления и т. п. По своей структуре английские термины-синонимы уголовного права делятся на простые, сложные, разнокорневые, словосочетания, синтаксические, сокращения, акронимы. Синонимы также бывают абсолютными и относительными. На употребление синонимов влияют особенности правовой системы в разных странах.

**Ключевые слова:** юридический термин, юридическая терминология, уголовное право, синонимия, термин-синоним, синонимический ряд.

**Zelenska Olena. Some Aspects of Synonymy in the English Terminology of Criminal Law.** The terminology of criminal law appeared as a result of the objective necessity of regulating public relations. The correctness, clearness and accuracy are particularly decisive and critical in criminal law. A legal term is a generally accepted, regulated word or word-combination that is properly overtly marked and exactly denotes a certain legal concept. The legal term must exactly correspond to the definite phenomena and be understandable not only to professional lawyers, but to any person. But there are such phenomena as polysemy, homonymia and synonymy in the legal terminology that reflect the cognitive and categorical peculiarities of the mental and language activity of a person. The analysis of the terminology of criminal law in the English language can be useful and urgent for synthesizing and complex investigation of synonymy, cognitive and active oriented understanding of the synonymic processes on the lexical and word-building levels, developing synonymic links, roles of the synonyms in different terminological systems, classification of the terminological synonyms, tendencies of developing this language phenomenon, etc. As to its structure the English terms-synonyms of criminal law are divided into simple, complex, with different roots, word-combinations, syntactical, abbreviations, and acronyms. The synonyms can also be absolute and relative. The peculiarities of the legal systems in different countries influence the usage of the terms-synonyms, because thought they may belong to the same legal «family» they developed differently.

**Key words:** legal term, legal terminology, criminal law, synonymy, tem-synonym, synonymic series.

Стаття надійшла до редколегії  
03.03.2017 р.

УДК 615.825

**Ростислав Коваль**

### **Методи дослідження термінології реабілітації**

У статті розглянуто методи дослідження термінології реабілітації французької й української мов. Мета роботи полягає у визначенні основних методів дослідження термінології галузі для виявлення її основних лексико-семантичних і структурних характеристик. Завдання передбачають визначення поняття «метод» й обґрунтування обраних нами методів для аналізу термінології. Наукова новизна визначається тим, що вперше проводиться комплексний зіставний аналіз термінології реабілітації на прикладі французької та української мов. Теоретична основа ґрунтується на працях провідних українських і зарубіжних термінознавців. Також залучено праці з питань реабілітації та функціонального відновлення відомих фахівців галузі. Основними